

Nataša Prosenec Stearns: Nevidno v izkustvu vidnega

Videa Nataše Prosenec Stearns, *Subsurface (Podpovršje)* in *Emerging Fossils (Pojav fosilov)*, oba iz leta 2016, odstirata tragično bivanjsko resnico sodobnega človeka, ki z območja varnega materničnega gnezda narave stopa v neznano, v hladno atmosfero visoko razvijajoče se tehnologije.

Umetnica izreka svoje razmišljanje o sodobnem človeku in njegovem mentalnem teku, da bi sledil in doumel stvarstvo tehnologije in vstopil v njegov nepredvidljiv strukturni svet, ki se mu vse bolj odmika v abstraktnega, v sijajni vizualni metafori. A meji obeh svetov ne ločuje prepad, temveč ju povezuje artikuliran premislek o smislu bivanja, ki se iz globin duha dviguje na površje mrtve in opustošene pokrajine. In v to virtualno strukturo podobe, ki se razrašča v nedeljivo celoto, postavlja prizorišče za »Telo«; za njegovo silovito razsežnost, fragmentacijo in razprtje v soočenju z imanenco minljivosti in transcendenco neminljivosti. »Videa sta nastala kot posledica razmisleka o telesu in smrti. Zame sta minljivost in smrt skrivnostna in lepa dela človeškega življenja; nista od življenja ločena, niti ju ne čutim na negativen ali tragičen način« pravi Nataša. In ne pripoveduje zgodbe, temveč v razmerju med resnico in prikritim jedrom prihodnosti ustvarja napeto stanje pričakovanja.

Ko v nadaljevanju prebiramo njene misli, nam te dramatično razkrivajo entiteto sodobnega telesa; ko virtualno postaja realnost in tisto, kar se iz fizične narave telesa počasi presnavlja v nesovno telo, zgolj v fantazmo razseljenega telesa v prostoru druge razsežnosti. ».../V zadnjem času so moji videi na temo telesa v veliki meri posledica življenja v stehnologiziranem svetu, ki postaja vse bolj breztelesen v smislu, da je večina naše medčloveške komunikacije in interakcije prenešana na ekrane in v cyberspace. To povzroča odtujenost, /.../ tehnika nas je že zdavnaj prehitela in ujeti smo v prostor vse večje brzine, da bi tehniko dohтели, in vse manjše globine, ker zanjo nimamo časa. Postajamo živi fosili sedanosti. Živimo vse bolj notranje mrtvi, opustošeni. V tem smislu me zanima smrt, kot reprezentacija izpraznjenih življenj živih ljudi bolj kot pa nekaj, kar življenje konča. /.../ Zato telesa v mojih videih navidezno razpadajo, a se hkrati formirajo v nekaj novega, vzpostavljajo nove recipročnosti z naravnimi elementi in drugimi okolji in celo pridobivajo nadnaravne sposobnosti. V videu *Subsurface / Podpovršje* se usta spremenijo v vulkan/krater, ki posledično spremeni celotno telo v zemljo/planet. Medtem ko je video *Emerging fossils / Pojav fosilov* bolj abstrakten, nekoliko slikarski. Zanimata me polabstrakcija in abstrakcija, ki nastajata pri dekonstrukciji telesa. Na meji med abstraktnim in konkretnim se zgodijo najkreativnejše in najbolj avtentične rešitve. /.../« Oba videa je poimenovala »video painting«. Ne brez razloga. S poznavanjem modernistične večplastnosti in video tehnologije je namreč ustvarila presnovljeno podobo, dovolj odprto, da je sprejela vase ves inspirativni potencial, značilen tako za slikarstvo, arhitekturo prostora, glasbo in koreografijo telesa. Vanjo je zapredla rahlo ločljivo barvno strukturo, ter tu in tam vpela intenzivne barvne madeže, ki v plesni notaciji telesa in glasbe oživljajo digitalno substanco podobe – neko tragično dokončnost in hkrati usodno prisotnost. Odprta usta v rdeči pokrajini obraza (video *Subsurface / Podpovršje*) lahko razumemo kot presunljiv krik fizičnega minevanja ali kot masko obraza, ki vabi pogled v zgoščeno notranjost neizrekljivega, medtem ko video *Fossils / Pojav fosilov* ostaja molčeča tvorba pleščega, golega ženskega telesa, katerega telesna substanca se preobraža v podobotvorni lik in se počasi izgublja v temnih zemeljskih plasteh. Natašo Prosenec Stearns že od nekdaj zanimata telo in video podoba kot celota; kako vizualizirati misel in kako zasesti slikovno polje takrat, kadar je subjekt abstrakten in takrat, ko poseduje vizualne impulze realnega okolja. Zato se skozi proces dela posveča prizorišču in telesu, oziroma tistemu, kar je od človeka v sodobnem, nevrotičnem času sploh še ostalo. S prekrivajočo in nemirno grafično strukturo segmentov ubija njegovo vizualno neposrednost, jasnost in rezkost ter ustvarja sijajno estetsko situacijo, ki drsi v doživljaj alegorične podobe brezimnega človeka sodobnega časa.

Alenka Domjan

Na naslovn strani:

(zgoraj) **Anja Kranjc**, Iz cikla *Sence*, 2006, mavec, železo (foto: Miha Benedičič)

(sredina) **Zdenko Huzjan**, Vzglavniki *Zemlje in Neba*, 1999, vosek, olje, platno (foto: Gašper Domjan)

(spodaj) **Nataša Prosenec Stearns**, *Podpovršje*, 2016, HD video, 5 min (neskončna zanka)

Zdenko Huzjan je slikar, grafik, kipar, pesnik in esejist. Rojen je bil leta 1948 v Lendavi. Že kot dijak gimnazije (leta 1964) je na razstavi mladih v Koroški galeriji likovnih umetnosti v Slovenj Gradcu prejel za svoje delo nagrado, potem še leta 1971, med študijem na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani, študentsko Prešernovo nagrado. Diplomiral je leta 1972 pri profesorju Gabrielu Stupici, med letoma 1972 in 1974 je na isti akademiji obiskoval grafično specialko. Leta 1997 je postal docent, leta 1998 pa so ga na Univerzi v Ljubljani izvolili v naziv rednega profesorja za slikanje in risanje. Leta 1988 je prejel nagrado Prešernovega sklada za ustvarjalni opus iz leta 1987. Ugledno stanovsko Jakopičevo nagrado je sprejel leta 2002, Zupančičevo nagrado, ki jo podeljuje mesto Ljubljana, pa leta 2005. Od leta 1997 je redni profesor za risanje in slikanje na Pedagoški akademiji v Ljubljani. Razstavljal je doma in v tujini, samostojno in skupinsko na uglednih selekcioniranih razstavah. Živi in ustvarja v Ljubljani.

Zdenko Huzjan, *Milost*, 2011, olje, platno (foto: Gašper Domjan)

Anja Kranjc, Iz cikla *Sence*, 2006, mavec, železo (foto: Miha Benedičič)

Nataša Prosenec Stearns je video umetnica in režiserka, ki se ukvarja s širokim spektrom produkcije in prezentacije gibljivih slik. Diplomirala je na Oddelku za oblikovanje Ljubljanske Akademije za likovno umetnost, kjer je ustvarila svoje prve videe ter jim kmalu pridružila instalacije in filme. S Fulbrightovo štipendijo je odpotovala v Los Angeles, kjer je končala podiplomski študij na California Institute of the Arts. Razstavlja v slovenskih in mednarodnih galerijah in muzejih, s projektom GLADIATORJI pa je predstavljala Slovenijo na 48. beneškem Biennalu, za kar je prejela nagrado Prešernovega sklada. Prejela je še vrsto drugih štipendij in nagrad, lani pa je bila ponovno predstavljena na beneškem Bienalu, tokrat v sklopu razstave *Dvajset* umetnikov iz Los Angelesa. Njena dela so v domačih in mednarodnih stalnih zbirkah, v arhivu Postaje DIVA na SCCA, v ZDA pa jo predstavlja galerija Ruth Bachofner. Živi in ustvarja v Venici Kalifornija.

Nataša Prosenec Stearns, *Pojav fosilov*, 2016, HD video, 9 min (neskončna zanka)

Anja Kranjc (1982) se je rodila v Šempetru pri Gorici. Leta 2008 je končala študij kiparstva na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje v Ljubljani, tri leta kasneje pa na tej ustanovi zaključila še magistrski študij kiparstva. Poleg kiparstva se ukvarja tudi s slikarstvom, risbo, ilustracijo, animacijo in grafiko. Za svoje študijske dosežke je leta 2006 prejela študentsko Prešernovo nagrado. Njeno ime na domačih in tujih samostojnih oziroma skupinskih razstavah ni neznano: omeniti velja vsaj samostojne razstave: *Kiparstvo (p)osebnega sveta* (Mestna galerija Nova Gorica, 2008), *Eros – Thanatos* (galerija Srečišče, Ljubljana, 2008) ter *V Belo* (Pilonova galerija, Ajdovščina, 2011). Sodelovala je tudi na številnih skupinskih razstavah. Leta 2009 je bila v Mestni galeriji Ljubljana nominirana za prestižno nagrado Vordemberge-Gildewalt. Je avtorica dveh javnih skulptur v Ajdovščini in ene v Ljubljani. Od leta 2013 poučuje kiparstvo na Likovni šoli Lice v Ribnici in od leta 2016 v Likovni šoli MGNG Nova Gorica. Je članica DLUL in DLUSP. Živi in ustvarja v Vipavi.

Razstavo so omogočili:

Občina Žalec

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

Pokrovitelj razstave: SEBA,
trgovina, proizvodnja in
zaključna dela v gradbeništvu

Zloženko je izdal Zavod za kulturo, šport in turizem Žalec – maj 2016

TELO SPOZNAVANJA
Zdenko Huzjan (slike), Anja Kranjc (kipi) in Nataša Prosenec Stearns (video)

Dvorec Novo Celje pri Žalcu, od 27. maja do 30. septembra 2016

O razstavi Telo spoznanja

Danes se nam kažejo neverjetne in osupljivo različne podobe ter zgodbe v svetu umetnosti. Pluralnost, kot posledica novih tehnologij, je še posebno prisotna na področju vizualnih umetnosti, a zanimivo, tradicionalni likovni mediji (slikarstvo, kiparstvo ...), ki so jih mnogi že odložili na smetišče, še vedno živijo in ohranjajo svoje temeljne postulate - bogastvo estetike in likovno formo, s katerimi vstopajo tudi v druge, s tehnologijo podprte medije. Tako v preseku različnih mediatiziranih podob, predvsem v fotografiji, videu in filmu, lahko opazimo slikarske formulacije, ki v globini njim lastnih struktur razvijajo vzorčne slikarske ekvivalente (barvo, svetlobo, teksturo ...). Vendar to gotovo ne velja za vso vizualno kulturo, saj se le-ta danes skozi vseprisotno tehnološko realnost širi tudi na neumetniška, trivialna po-dročja. Zato je potrebno iz množstva podob, ki nas obdajajo, izluščiti tista, ki izrekajo umetniško videnje sveta, poudarjajo avtonomijo forme, likovno resnost, izvirnost in globino sporočila, torej tisto, kar najbolj artikulira njihovo vizualno izkušnjo v polju sodobnih umetniških praks. V tem kontekstu smo se, poleg potencialne prisotnosti telesa v delih izbranih umetnikov, dotaknili tudi medija kot načina posredovanja podobe.

Razstava *Telo spoznanja* se torej ozira k interpretacijam, izraženim v klasičnih likovnih formulacijah (kiparstvo, slikarstvo) in njihovim refleksijam, ki skozi dramaturške prvine razpirajo vsebino telesa ter presnavljajo njegovo podobo v gibljivo, zvočno sliko (video). S tem ponuja več medijsko izraznih načinov v odnosu do mentalnih in vizualnih struktur, ki plemenitijo formo in vsebino v zanimive osebne interpretacije. Tako v delih umetnikov, Zdenka Huzjana (slike), Anje Kranjc (kipi) in Nataše Prosenc Stearns (video), odkrivamo specifične ustvarjalne subjektivitete in v njih spoznavamo resnico o življenju, o Rojstvu in Smrti - da sta le začetni in končni točki našega kratkega potovanja v tostranstvu. A v tem ne iščemo ničesar tragičnega, kar bi nas odvrnilo od podob in prebiranja fragmentov v tišini prostora. Nemara nas prav to vodi v odsotno in ne-povedano; v zarezo podobe sveta, kjer v nevidnih plasteh vihra domišljija in v neskončnem, brezobličnem prostoru Niča išče skrivnostno energijo naše Biti.

Alenka Domjan

Tišinaste slike Zdenka Huzjana

Zdenko Huzjan, slikar in pesnik tišinastih slik, slika z eksistencialno napestostjo. Slika je podobno kot pesem sežeta vsebina avtorske poetike. Huzjan v pesmi pravi: »... slikanje je tišinasto/pogled slike je tišinast/tišinasta je globina slike/nedoumljivo je tišinasto...« in lahko si predstavljamo njegov ritual v ateljeju, ko pred listom papirja ali slikarskim platnom v tišini čaka, da pride trenutek, ko lahko izrazi, nariše, naslika ali zapiše lastna videnja in občutke. Misel se utelesi na sliki, začrta na listu papirja kot sled ali beseda. Slikar zajema iz globin nezavednih spoznaj, ki jih v sliki in besedi prepleta: sliko Múriščá, Gnezdilce, Telesa (Telesna stanja), Dušo v svoji opravi, Zemeljsko nemo, Okruške, Vzglavnike zemlje in neba, Pegasto staranje, Mačjo noč, Statve sveta, Štiri strani in globlje, Lunin vrt, Sol Novus, Za zmeraj smrt, Poslednje sončne žarke ... , kar vse občutljivemu bralcu podob in besed pripre vrata v umetnikov svet spoznanj. Njegova eksistencialna izpovedna nuja nam postane domača, privzamemo jo za svoje spoznanje in prisluškušemo utripu lastnega srca in misli, ki se preplete z umetnikovo. Razumemo oblike, iz notranjosti iztrgane podobe, misli, ki so se udejanjile na sliki. Misli, ki so utelešene v objektu – sliki, v njeni iluziji, ujete so v zapisu pesmi. So oživiljene in živo utripajo, so umetnikov in naš notranji jaz, ki se kaže navzven. Spoznavamo veliko resnico: »Vse se spreminja in nič ne propade; in vse se pretaka semkaj od tam, od tukaj spet tja« (Ovidij, Metamorfoze) Luščenje bistva iz spoznavnih globin je vzrok za Huzjanov zavesten odmik od izkustvenega sveta, od upodabljanja le tega - od realizma. Bližji mu je ekspresionistični način podajanja slik, nadčutni, spoznanju nedostopni svet pa najlažje izrazi kot pesnik. Podoživeti Huzjanove slike pomeni vstopiti v podobe in vsrkati poezijo. Pri tem se moramo soočiti s tesnobo, da bi doživeli katarzo. Po Kierkegaardu ustreza tesnoba tako smrti kot rojstvu. Smrt je preobrazba,

kajti v trenutku smrti naj bi se človek nahajal na vrhuncu sinteze. In takšno sintezo življenja slika in ubeseduje Huzjan. To ni življenje in tudi ne smrt, je kot zarodek, ki čaka, da se rodi in truplo, ki se bo preobrazilo v novo snov. »Tesnoba in nič pa sta v stalni medsebojni odvisnosti, kakor je tudi usoda enotnost nujnosti in naključja«, je misel Kierkegaarda, velikega začetnika eksistencializma. Huzjan pa:«... tesnoba je tišinasta/duh je nevidno tišinast/praznine so tišinaste/senca molči/lobanja molči.« Postati katalizator tesnobe in strahu pred minljivostjo pomeni zajedati se v lastno substanco in v vsako stvaritev dati del sebe. Umetnik je medij, saj se v njem zrcali vsa tekstura sveta, zato nam lahko posreduje spoznavno izkustvo. Sugestivne oblike, zarisi ali izbrane besede imajo takšno moč. Formo označujemo kot umetnikovo mentalno podobo, saj umetnik v sebi nosi nadčutne forme, ki jih mora izraziti. Njegova ekstatična stanja so kot polja s pogledom v notranjost in hkrati zrcalna slika. Umetnost je spoznanje (po Adornu), zato tudi pri Huzjanu odkrivamo specifičen register le njemu lastnih črt, oblik, teles, svetlob, (ne)barv, prostorov in brezprostorij, ki so zračni ali nasprotno gosti kot mulj v kalni vodi ... Iz te snovi izplavajo kot dih lahke entitete, ki jih ugledamo, ki pa v trenutku spet izginejo ...

Takšen način kaže na posebno poslanstvo umetnosti; Merleau-Ponty pravi, da umetnost pretrga površinskost forme kot nečesa spektakularnega in nas uvede v poglobljeno izkušnjo »zunanjosti«, v kateri se slikar počuti blizu stvarem. To je daleč od vitalističnega senzualizma: slikar se ukvarja s spoznavnim početjem, ko išče logos črt, svetlobe, barv, reliefnosti, gmot ... Tako je pri Huzjanu, kot je ugotovila Nadja Zgonik, meditacija o minljivi-vosti omogočila začetek subjektivizacije vseh velikih vprašanj človeškega obstoja, kar se manifestira v slikah in poeziji. Forma glave je simbol duha v nasprotju s telesom, ki izraža materijo. Za Platona je glava mikrokozmus in zaradi okrogle oblike primerljiva z univerzumom. Huzjanove glave so liki: krogla ali obris-krog, da bi kot lobanje postale jame in prostori duhovnosti, zaris kroga pa slutnja le-te. Lastno podobo lahko spoznaš le v ogledalu ali s prividom. Huzjan naslika ali izpiše obraz, to je avtoportret svoje duše. Je podoba in privid hkrati. Nastanejo pa tudi arhetipski obrazi, kot bi hotel poudariti, to sem hkrati jaz in so tudi drugi; vsi mi pa odsevi notranjega zrenja, ki zrcalimo misli in čustva v nezavednih formah človekove duše. Ne gre le za edinstvenost vsake podobe, za spoznavanje sebe in iz sebe, gre za izpoved, pogojeno s psihičnimi vzgibi slehernika. Huzjan slika »nepopolna« telesa, ki lebdiyo v prostoru. Na to lebdenje kot o prikazu poti v višjo sfero, ko se je figura zaustavila v vmesnem prostoru nedoločljive eksistence, je prav tako opozorila Nadja Zgonik. Da pa ostaja Huzjan »prizemljen«, saj je slikar tega časa in prostora, si pomaga z geometrijo, ki je človeška predstava o prostorih. Tako je telesa figur, ponekod zreduciranih le na glavo, ali celo samo na okostje–lobanjo, vendarle postavil v naš svet. Našel je pravo mero za manifestacijo dvojnosti: razuma in duha, sveta tukaj in sveta onkraj.

Huzjan je medij, ki je dematerializiral iluzionistično moč prakse, ki ji pravimo Slikarstvo. Iluzija in resničnost sta eno, skozi telo Huzjanove slike uzremo odsev metafizike. Ne po naključju se je iz take duhovne substance rodila tudi umetnikova spoznavna poezija: »... tišinasto je že nevidno/zrcalo molči/sneg je tih/veke se tišinasto zapirajo/dlani so razprto tihe/meso se tišinasto vda/črno je tišinasto in sonce je neslišno.« Sonce je res neslišno in nevidno, na Huzjanovih slikah je prisotno le kot skrivnostna svetloba, kot oko sveta, ki razpira razum, da bi v povezavi z lobanjo, simbolom telesne smrti, zaznali prehod na višjo duhovno raven. Zaznali in spoznali. V tem kontekstu je misel Izidorja Cankarja še kako živa, saj pravi, da v soglasju, v katerem je forma z idejo, simbol z večno iskanim, leži pravzaprav ves umetniški užitek.

Milena Zlatar

Anja Kranjc: Esence bivanja

Delo kiparke Anje Kranjc se vsekakor posrečeno umešča v kontekst razstave, ki se osredotoča na prevpraševanje duhovnih dimenzij človeške eksistence v odnosu do njene biološke determiniranosti. Kot sleherno živo bitje na planetu je namreč tudi človek kot fizično bitje vpet v neizogibni krogotok minevanja, v cikel, ki ga na enem skrajnem koncu zaznamuje rojstvo, na drugem pa smrt. Brez dvoma gre za teme, ki že od nekdaj obsedajo človeka in vznemirjajo njegov razum, a tudi njegove skrite sanje. Razmišljanje o neizogibni končnosti življenja –

ne nazadnje pa tudi o njegovem nastanku – se nemalokrat manifestira kot hrepenenje po preseganju lastne minljivosti, a tudi kot neizčrпно prevpraševanje smisla bivanja in odkrivanja njegovih skrivnosti. Od kod smo in kam gremo? Brez dvoma gre za vprašanje, na katerega si mora odgovoriti vsak posa-meznik sam. Ob motrenju kiparskih del Anje Kranjc se tovrstna razmišljanja hipno prikradejo v zavest gledalca: v teh kiparskih delih odzvanja avtoričin razmislek o skrivnostih življenja, kot tudi o njegovih duhovnih dimenzijah. Anja Kranjc se je uveljavila kot kiparka, ki ostaja v domeni figuralike, pri čemer pa se ne izogiba določenim fantazijskim, nadrealističnim poudarkom. Rojstvo, vznik novega življenja, je ena izmed osrednjih vsebinskih preokupacij mlade primorske umetnice, ki pa se pri svojem ustvarjanju, še zlasti v nekaterih zgodnjih delih, dotika tudi druge plati človekove biti. Umetnica, ki tovrstne vsebine konsistentno raziskuje tudi v ostalih izraznih medijih, se tokrat predstavlja s kiparskimi deli, v katerih odzvanjata dve bržkone najpomembnejši etapi človeškega življenja: rojstvo in smrt. V dvorcu Novo Celje razstavlja manjšo serijo kipov, poimenovanih Sence, ter obsežnejši in mnogo raznovrstnejši cikel *V belo*. Kiparski cikel V belo tvori niz manjših serij skulptur s pomenljivimi naslovi, kot so: *Sončnice, Drevesa, Gnezda, Gomolji, Strok* ... Že sama poimenovanja teh skulptur, izdelanih iz voska in jute, naglašajo njihovo posvečenost fenomenu rojstva. Skulpture namreč poseljujejo drobni človeški zarodki, katerih domala porcelanasta belina izstopa na ozadju rjavo sivih organskih oblik. Materiali, s katerimi je avtorica izdelala skulpture, kot tudi njihova kromatičnost in tekstura, poudarjajo vtis nerafinirane, domala grobe kiparske materije, ki se kot nekakšno fantazijsko gojišče malih bitij na prvi pogled ne zdi najbolj gosto-ljubno. A vendar stilizirane rastline oziroma njihovi izbrani deli že sami po sebi naglašajo rodovitnost, plodnost; levijo se v nekakšne rastlinske maternice, v nenavadna zavetišča, v katerih se poraja novo (človeško) življenje. Rastline omogočajo in varujejo življenje, v čemer pa, kakor dokazujejo ekosistemi na planetu, najbrž ne gre iskati zgolj metaforičnega naglasa.

Drobna belkasta telesa z zakrnelimi okončinami in s temnimi očesnimi duplinami tako simbolizirajo človekovo povezanost s svetom, a vendar kot da se skozi njih zrcali tudi naša ujetost v neizbežno; zdi se, da nas zarodki opozarjajo tudi na samoto (tuzemskega) življenja, na našo nebogljenost in odvisnost od sveta, ki nas obdaja. Osamljenost malih bitij in njihova vase zagledana otrplost zlahka vzbudita tudi bolj trpka občutja; ta drobna bitja nas kot nekakšni varuhi spoznanja uvajajo v svet mistične izkušnje, v katerem se briše meja med zavednim in nezavednim ... Privlačnost teh skulptur je skrita v njihovi odkriti ambivalenci, ki onemogoča enosmerne razlage in vzdržuje auro nedoumljive skrivnostnosti. Prav ta odprta pomenskost, ki jih obdaja, lahko gledalca popelje do najrazličnejših interpretativnih branj – ne nazadnje lahko v drobnih belkastih telesih prepoznamo tudi abortuse, torej mrtva, zavržena bitja, ki so jih v nekem drugem svetu posvojile rastline in jih vzele za svoje ...

Prav takšna intrigantnost in pomenska odprtost zaznamuje tudi avtoričin drugi cikel skulptur, razstavlje-nih v sobanah baročnega dvorca. Serija kipov z naslovom Sence obuja ikonografijo živih mrtvecev; gre za celopostavne figure hermafroditskega videza, katerih telesa so izžeta, hirajoča, skrotovičena v svoji bolečini in trpljenju, ki ju lahko zaslutimo v fizionomijah teh postav. V svoji fizični lahkosti in krhkosti se odlepljajo od tal in tako še poudarjajo vertikalni zagon, ki jih odriva iz območja tuzemskega. Ob njih se je težko upreti reminiscencam na telesa jetnikov iz koncentracijskih taborišč, kakršna je denimo upodabljal Zoran Mušič, vendar pa se avtoričine intence skrivajo drugje. Telesa nastopajo tu kot nosilci, ali pač kot simboli duše, ki se utrujena od zemeljskega bivanja odriva proč od tal. Kot pravi avtorica, jo je ob teh delih zanimala predvsem upodobitev stanja, ki predstavlja obrat k sebi, navznoter, in ki nas sooča s temnejšimi platmi naše eksistence. Izmučena telesa postajajo simboli človeške izkušnje, nekakšni sežetki bivanja, ki se spričo naturalizma zdijo še toliko bolj osupljivi in neposredni. Sence so tako v fizičnem smislu zaključek neke poti in jih lahko razumemo kot svojevrsten antipod cikla V belo, ki tematizira rojstvo. Oba cikla, ki se v postavitvi spogledujeta z deli drugih dveh avtorjev, se s tem vežeta med seboj in se smiselno dopolnjujeta; pripovedujeta zgodbo o fizičnem razvoju slehernega človeškega bitja, s čimer pa naglašata predvsem njegovo duhovno pot.

Matjaž Brulc